

Fullmäktiges i Riksbanken förslag till disposition av Riksbankens vinst för räkenskapsåret 2001 m.m.

Förslag till disposition av Riksbankens vinst – frågan om extra utdelningar

Riksbankens årliga inleveranser till statsverket har i huvudsak styrts av de riktlinjer som fullmäktige lade fast i anslutning till 1988 års bokslut. Riktlinjerna har följande innebörd:

1. Inleveranserna till statsverket skall varje år motsvara 80 % av de fem senaste årens genomsnittliga resultat före bokslutsdispositioner. Det inlevererade beloppet skall avrundas till jämnt hundratal miljoner kronor.
2. Till dispositionsfonden skall årligen avsättas 10 % av samma genomsnittliga resultat. Sådana avsättningar till dispositionsfonden skall dock bara göras i den mån årets resultat överstiger den beräknade inleveransen till staten.
3. Återstoden av årets resultat före bokslutsdispositioner skall föras till/från en resultatutjämningsfond.
4. Den ökning eller minskning av årets resultat som en eventuell ned- eller uppskrivning av kronans värde gav upphov till skulle enligt de ursprungliga riktlinjerna räknas bort från det årsgenomsnitt som ligger till grund för inleveranserna till statsverket. Vid en av fullmäktige beslutad devalvering eller revalvering skulle i stället dispositionsfonden utnyttjas.

Riktlinjerna kom i denna form att tillämpas t.o.m. 1992 års bokslut. Efter det att kronan släppts fri anpassade fullmäktige tillämpningen av den fjärde punkten till situationen med rörlig växelkurs. Från och med 1993 års bokslut har således gällt att underlaget för inleveranserna skall utgöras av de fem senaste årens genomsnittliga resultat före bokslutsdispositioner exklusive effekten av valutakursförändringar.

Riksbankens guldinnehav marknadsvärderas sedan 1998 års bokslut, och den realiserade värdestegring som under 1999 och 2000 uppkommit på

marknadsvärdet av detta innehav har i praktiken behandlats som en valutakurseffekt. I och med det utgörs underlaget för inleveranserna numera av de fem senaste årens genomsnittliga resultat före bokslutsdispositioner med valutakurseffekten och guldvärdeseffekten borträknade.

I sitt förslag till disposition av resultatet för år 2000 föreslog fullmäktige dels att 8,2 miljarder kronor skulle levereras in till statsverket i enlighet med de tidigare fastställda riktlinjerna, dels att Riksbanken därutöver skulle göra en engångsutdelning på 20 miljarder kronor. Som bakgrund till den föreslagna engångsutdelningen tog fullmäktige upp en diskussion om nivån på det egna kapitalet och framhöll därvid bl.a. följande:

Vad gäller frågan om hur stort Riksbankens eget kapital bör vara handlar det om svåra avvägningar där behovet av stabilitet och trovärdighet i Riksbankens verksamhet bör vara det som väger tyngst.

I sitt av riksdagen godkända betänkande (2000/01:FiU23) anförde finansutskottet att Riksbanken ansågs ha en god kapitalstyrkebalans, såväl internationellt sett som i ljuset av de penning- och valutapolitiska åligganden som banken har. Kreditriskerna i Riksbankens verksamhet bedömde utskottet vara mindre än de var för tio år sedan. Mot denna bakgrund fanns det enligt utskottets mening utrymme för Riksbanken att nästa år ”göra ytterligare en extraordinär överföring till statsverket”. Utskottet delade fullmäktiges uppfattning att man vid en prövning av hur stort eget kapital som Riksbanken skall ha måste tillgodose Riksbankens behov av stabilitet och trovärdighet.

Utskottet anförde vidare att ”det med hänsyn till detta borde vara möjligt för Riksbanken att nästa år tillföra statsverket i storleksordningen 20 miljarder kronor i extra utdelning utöver den på sedvanligt sätt beräknade reguljära inleveransen”. Ett förslag till slutlig nivå borde enligt utskottet utarbetas av fullmäktige mot bakgrund av de omständigheter som förelåg vid denna tidpunkt. Efter detta ansåg utskottet att en långsiktigt väl avvägd nivå på det egna kapitalet torde ha uppnåtts och att det inte var motiverat att ompröva principerna för vinstdelning, vilka tills vidare borde behållas.

För att bereda fullmäktiges beslut om förslag till vinstdisposition har fullmäktige vänt sig till direktionen med en begäran om att direktionen skulle uppdatera sin bedömning av Riksbankens balansräkning och behovet av eget kapital. Direktionen har den 1 februari och den 15 februari 2002 redovisat en sådan bedömning för fullmäktige (se bilaga).

Direktionen föreslår att Riksbankens samlade egna kapital i fortsättningen redovisas i balansräkningen baserat på nya principer. En del av det egna kapitalet föreslås avsättas i en fond som garanterar Riksbanken tillräckliga intäkter för att möta bankens normala driftsutgifter exklusive kostnaden för tryckning av sedlar och mynt. En annan del av det egna kapitalet föreslås avsättas för att säkerställa Riksbankens förmåga att klara förluster i verksamheten, främst relaterade till uppgiften att kunna ge s.k. nödkrediter vid finansiella störningar. Övriga delar av det egna kapitalet avses avsättas för att möta de orealiserade värdeförändringar som löpande uppstår i Riksbankens tillgångar, baserat på marknadsvärderingen av tillgångarna.

Den vinst som återstår efter det att avsättningar gjorts för orealiserade vinster samt för att realvärdesäkra Riksbankens avsättningar skulle sedan vara utdelningsbar. Givetvis skulle en utjämning av inleveranserna, t.ex. över fem år, kunna göras även i fortsättningen.

Direktionen har också föreslagit att riksbankslagen kompletteras med bestämmelser om de olika fonderingar/avsättningar som ovan angivits samt med en skyddsbestämmelse som hindrar en vinstdisposition som riskerar att åsidosätta Riksbankens möjligheter att självständigt utföra de uppgifter som ålagts banken i lag.

Direktionens slutsats vad gäller konsolideringen och möjligheterna att göra ytterligare utdelning till staten är att Riksbanken har en lämplig storlek på det samlade egna kapitalet men att en extra utdelning i intervallet 0–20 miljarder kronor skulle kunna göras.

Fullmäktige överlämnar direktionens utredning för kännedom. Frågan om lagreglering av Riksbankens balansräkning och vinstdispositionen bör enligt fullmäktige inte aktualiseras förrän i samband med ett eventuellt svenskt inträde i valutaunionen.

Förslag till vinstdisposition för år 2001

Fullmäktige har i enlighet med 10 kap. 3 § lagen (1988:1385) om Sveriges riksbank erhållit redovisning från direktionen över räkenskapsåret 2001. Fullmäktiges revisionsenhet har granskat underlaget för beräkningen av vinstdispositionsförslaget. Revisionsenheten har därvid inte haft något att anmärka.

Fullmäktige bedömer mot bakgrund av direktionens samlade redovisning att det föreligger ett utrymme om 20 miljarder kronor som kan utnyttjas för en extra utdelning till staten. Fullmäktige utgår härvid från att den sedan år 1988 tillämpade vinstdispositionsprincipen kommer att tillämpas i år och fortsättningsvis.

Fullmäktige har den 15 februari 2002 *beslutat* avge följande förslag till disposition av Riksbankens vinst.

Resultatet för år 2001 före bokslutsdispositioner uppgår till 19 277 miljoner kronor. Fullmäktige föreslår att resultatet disponeras på följande sätt:

Till statsverket inlevereras enligt vinstdispositionsprincipen	7 300 mnkr
Till Riksbankens dispositionsfond förs	12 053 mnkr
Från Riksbankens resultatutjämningsfond förs	76 mnkr
Summa (årets resultat)	19 277 mnkr
Extra utdelning till statsverket	20 000 mnkr
Från Riksbankens dispositionsfond förs	20 000 mnkr
Summa inleverans och extra utdelning	27 300 mnkr

Övrigt

Fullmäktige har under 2001 bl.a. vidtagit följande åtgärder.

Fullmäktige har sammanträtt vid 10 tillfällen under år 2001.

Fullmäktiges ordförande och vice ordförande har regelmässigt deltagit i direktionens sammanträden. Dessutom har ordföranden och vice ordföranden löpande inhämtat information om arbetet i direktionens krets genom kontakter med riksbankschefen. Fullmäktiges ordförande och vice ordförande har löpande redovisat sina iakttagelser för fullmäktige.

Ledamöter av Riksbankens direktion har normalt deltagit i fullmäktigesammanträdena. Fullmäktige har därvid informerat sig om direktionens ledamöternas tjänsteutövning. Redogörelser har lämnats av direktionen för den aktuella penningpolitiken och arbetet att övervaka det finansiella systemets stabilitet, liksom för utvecklingen inom betalningsväsendet. Fullmäktige har också fått information om budget, verksamhetsplan och utfallet av verksamheten.

Fullmäktige beslutade den 26 januari 2001 att utse Kristina Persson till ledamot av direktionen och vice riksbankschef. Kristina Persson tillträdde sin tjänst den 1 maj och har en mandatperiod om sex år fr.o.m. den 1 maj 2001. Villy Bergström utsågs den 16 november 2001 till en ny mandatperiod om sex år fr.o.m. den 1 januari 2002.

Direktionen har under 2001 vidare informerat fullmäktige om den pågående försäljningen av AB Tumba Bruk.

Direktionens ledamöternas siduppdrag har anmälts och behandlats då detta varit aktuellt vid fullmäktiges sammanträden under året.

Fullmäktiges revisionsenhet har under året för fullmäktige redovisat sin granskning av direktionens ledamöternas utövande av tjänsten. Fullmäktige beslutade även den 19 oktober 2001 om en justering av direktionens ledamöternas löner.

Den 26 januari 2001 fastställdes rekommendationer för placering i finansiella instrument m.m. för direktionens ledamöter och fullmäktiges ordförande och vice ordförande.

I fullmäktiges löpande uppföljning av direktionens ledamöter har inte framkommit något som föranlett fullmäktige att rikta någon anmärkning mot deras tjänsteutövning.

Riksbanksfullmäktige inbjöd den 25 april 2001 till en vårsammankomst på Nationalmuseum i Stockholm till vilken ca 250 representanter för riksdagen, regeringen, näringslivet och länen inbjudits. Sammankomsten hölls i anslutning till att Riksbankens årsredovisning publicerades. Fullmäktige kommer att pröva om en motsvarande sammankomst skall hållas återkommande.

Därutöver redovisas nedan några av fullmäktiges viktigare ärenden under året.

Arbetsordningen för Riksbanken ändrades genom beslut den 11 maj 2001. Beredningsordningen för fullmäktiges ärenden förtydligades och reglerna om direktionens sammanträden sågs över.

Den 26 januari 2001 fastställde fullmäktige en revisionsplan för revisionsenheten för perioden januari–augusti 2001. En revisionsplan för resterande del av året fastställdes den 8 juni 2001. Den 16 november 2001 redovisade revisionsenheten den granskning som genomförts av efterlevnaden av Riksbankens arbetsordning.

Ett beslut om nytt motiv på en- och tiokronorsmynten fattades vid sammanträdet den 23 mars 2001. Mynten introducerades den 1 juni 2001. Den 24 augusti fastställdes Riksbankens föreskrifter om utseendet på de nya 100- och 500-kronorssedlarna som introducerades från den 1 oktober 2001.

Två minnesmynt har getts ut under året. Den 8 juni 2001 fastställdes utformning för minnesmynt med anledning av kungaparets 25-åriga bröllopsdag. Utformningen av minnesmynt med anledning av 100-årsjubileet av Nobelpriset fastställdes den 24 augusti.

Fullmäktige avlämnade den 23 mars 2001 yttrande över betänkandet Medborgarskapskrav i svensk lagstiftning (SOU 2001:16).

Förslag till ny styrelseledamot i Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond lämnades av fullmäktige genom beslut den 21 september 2001.

Föredragande har varit Björn Hasselgren och Henrik Gardholm.

Stockholm den 15 februari 2001

På fullmäktiges vägnar:

Sven Hulterström

Ann-Kristin Johnsson

Beslut i detta ärende har fattats av Sven Hulterström (ordförande), Johan Gernandt (vice ordförande), Sinikka Bohlin, Jörgen Andersson, Kenneth Kvist, Mats Odell, Ingegerd Troedsson, Peter Egardt, Kjell Nordström, Susanne Eberstein samt Carin Lundberg.

Föredragande har varit Björn Hasselgren.

Reservation

Johan Gernandt, Mats Odell, Ingegerd Troedsson och Peter Egardt reserverade sig mot beslutet och anförde:

Vi reserverar oss mot majoritetens förslag om ännu en extra utdelning till staten på 20 miljarder kronor. Den extra utdelning på 20 miljarder kronor som vi biträdde förra året skede efter noggrann prövning. En given förutsättning då var att det gällde en engångsåtgärd och att den vinstdispositionsprincip som gällt från 1988 skulle tillämpas framgent utan extra uttag.

Riksbankens ledning har på riksbanksfullmäktiges begäran gått igenom kapitalbehovet för att Riksbanken skall kunna fullgöra sina penning- och valutapolitiska åligganden och sin uppgift att kunna ge s.k. nödkrediter vid en hotande betalningssystemstörning. En enig direktion konstaterade därvid att ”skall den nuvarande beredskapen upprättas bör ingen extra utdelning göras”.

Den tilltagande ekonomiska internationaliseringen har förstärkt länkarna mellan de nationella finansiella systemen, vilket innebär nya risker. De många finansiella problem som uppkommit under senare år har tydligt visat detta. Redan mot denna bakgrund bjuder försiktigheten att man inte lägger sig i underkanten av de 25–45 miljarder kronor som direktionen bedömer behövas för detta ändamål. Staten har en enda kassa att ta till om det oväntade ändå skulle hända, och den finns i Riksbanken.

Lagstiftningen om Riksbanken syftar till att säkerställa ett långsiktigt oberoende för Riksbanken, inbegripet dess finansiella styrka, vilket medför att Riksbanken trovärdigt och självständigt kan utföra de uppgifter som framgår av riksbankslagen. Fullmäktige har till uppgift att pröva frågan om vinstdisposition utifrån dessa övergripande syften. Vi anser därvid att fullmäktige är förhindrat att lämna sådana förslag till disposition av Riksbankens vinst och kapital, som skulle innebära att Riksbankens självständighet kan sättas i fråga. De övergripande syftena, som fastlagts i regeringsformen och i riksbankslagen, kan inte förenas med ytterligare en extra utdelning om 20 miljarder kronor.

Också som ett led i strävan efter handlingsfrihet vad gäller Sveriges deltagande i den monetära unionen bör förslaget om en extra utdelning avslås. Mycket kan hända under den normalt tvååriga provoperiod i EU:s växelkursmekanism ERM2 som, enligt reglerna, skall föregå Sveriges eventuella inträde i EU:s valutaunion och som innebär krav på att kronan under denna tid hålls stabil. Detta innebär snarare behov av en större, inte mindre, valutaserv.

En ytterligare utdelning om 20 miljarder kronor bör därför inte verkställas.

Direktionen har också föreslagit en lagreglering om fonderingar och avsättningar, samt en skyddsbestämmelse som hindrar en vinstdisposition som riskerar att åsidosätta Riksbankens möjligheter att självständigt utföra de uppgifter som åläggs banken i lag. Majoriteten i riksbanksfullmäktige vill inte aktualisera denna fråga nu. Vi anser för vår del, i all synnerhet mot bakgrund av majoritetens agerande när det gäller frågan om ytterligare en extra utdelning från Riksbanken i år, att en sådan lagreglering nu bör övervägas.

Riksbankens eget kapital

1 Bakgrund

Fullmäktige presenterade våren 2001 en analys av Riksbankens balansräkning för riksdagen som svar på att finansutskottet berört dessa frågor i sina betänkanden om Riksbankens förvaltning m.m. Mot bakgrund av att finansutskottet därefter valde att återigen ta upp dessa frågor (2000/01:FiU23) hemställde fullmäktige att direktionen skulle uppdatera sin analys av Riksbankens balansräkning och det egna kapitalet. Direktionen presenterar här en sådan bedömning med utgångspunkt i följande frågeställning¹:

Hur stort eget kapital behöver Riksbanken för att långsiktigt säkerställa den självständighet som åsyftades med de förändringar av riksbankslagstiftningen som trädde i kraft 1999?

2 Riksbankens balansräkning

Som bakgrund presenteras här kort Riksbankens balansräkning. Tillgångarna, som den 31 december 2001 uppgick till ca 235 miljarder kronor, utgörs främst av guld- och valutareserven och penningpolitiska repor. De viktigaste posterna på skuldsidan är den utestående stocken sedlar och mynt samt det egna kapitalet, som visar hur Riksbankens tillgångar finansieras. Det samlade egna kapitalet, som även inkluderar en resultatutjämningsfond, uppgick i slutet av 2001 till knappt 117 miljarder kronor, inklusive årets resultat.

3 Det egna kapitalets storlek

En förutsättning för att Riksbanken skall kunna bedriva sin verksamhet på ett trovärdigt och självständigt sätt är att banken har ett tillräckligt kapital och därmed inte är beroende av kapitaltillskott. För detta krävs ett eget kapital som är tillräckligt stort för att Riksbanken skall kunna bära sina driftskostnader och därtill täcka potentiella förluster i verksamheten.

Riksbankens driftskostnader täcks i dag av det s.k. seigniorage som genereras av sedelmonopolet, dvs. de ränteintäkter Riksbanken får genom att hålla finansiella tillgångar finansierade av räntefria sedlar och mynt. För att Riksbanken inte skall behöva kapitaltillskott i framtiden måste driftskostnaderna kunna bäras även om seignioraget minskar till följd av att allmänheten mins-

¹ För en mer utförlig diskussion om Riksbankens behov av eget kapital hänvisas till Riksbankens balansräkning och behov av eget kapital av Ernhagen, T, Vesterlund, M och Viotti, S.

kar sin användning av kontanter, t.ex. till förmån för elektroniska betalningsformer. Ett eget kapital vars avkastning är tillräcklig för att täcka driftskostnaderna behövs därför i Riksbanken. Med en beräknad avkastning kring 5 % och nuvarande kostnadsnivå behövs för detta ändamål ett kapital på ca 10 miljarder kronor.

Förluster i Riksbankens verksamhet kan främst uppstå i samband med att s.k. nödkrediter ges i likviditetsstödande syfte vid en hotande betalningssystemstörning. Nödkredit i likviditetsstödande syfte får endast ges till solventa banker eller svenska företag som står under Finansinspektionens tillsyn. Eftersom det i ett krisläge kan vara svårt att skilja mellan solventa och icke-solventa institut och då krediter under exceptionella omständigheter kan komma att ges till institut som saknar fullgoda säkerheter, finns det en risk att Riksbanken drabbas av förluster. Hur stort kapital som behöver fonderas för detta ändamål är en bedömningsfråga eftersom förloppet i en eventuell framtida finansiell kris inte kan förutses. För att ha god beredskap kan 25–45 miljarder kronor i eget kapital vara ett rimligt belopp. Ett belopp i denna storleksordning framstår som rimligt i ljuset av t.ex. erfarenheterna av den svenska bankkrisen eller storleken på bankernas balansräkningar. Med 45 miljarder kronor skulle beredskapen vara oförändrad.

Förluster kan därtill uppkomma som ett resultat av Riksbankens finansiella transaktioner då förändringar mellan anskaffningsvärdet och marknadsvärdet realiserar. Över tiden bör sådana vinster och förluster ta ut varandra, men realiserade nettoförluster kan givetvis uppstå ett enskilt år. Om reserveringen för orealiserade vinster (se nedan) inte räcker för att täcka förlusterna får de tas över årets resultat och därefter minska det egna kapitalet.

Sammantaget behöver därmed Riksbanken ett eget kapital på 35–55 miljarder kronor för att kunna bära sina driftskostnader och täcka potentiella förluster i verksamheten. Kostnaden för en oförändrad beredskapsnivå är låg.²

4 Reserveringar till följd av orealiserade vinster

Riksbanken marknadsvärderar löpande sina tillgångar. Därvid uppstår skillnader mellan anskaffningsvärdet och marknadsvärdet även på tillgångar som inte realiserar. I den mån orealiserade vinster uppstår bör dessa i enlighet med god redovisningssed reserveras på särskilda poster på balansräkningens skuldsida.

Inklusive den beräknade avsättningen för orealiserade vinster år 2001 har, sedan den fasta växelkursen övergavs 1992, ca 38 miljarder kronor reserverats som orealiserad vinst till följd av kronans försvagning. På motsvarande vis har drygt 16 miljarder kronor reserverats till följd av prisutvecklingen på guldinnehavet, medan 0,5 miljarder kronor reserverats till följd av fallande

² Det föreligger normalt inte någon större skillnad mellan avkastningen på Riksbankens tillgångar och statens upplåningskostnad. Den utestående repostocken, vars löptid är kort, har dock vuxit kraftigt de senaste åren. Riksbanken ser därför för närvarande över möjligheten att placera om repostocken till tillgångar med längre löptid.

marknadsräntor. Sammantaget rör det sig således om ca 55 miljarder kronor som bör föras till särskilda fonder i Riksbanken.

Orealiserade förluster räknas av mot dessa reserver, och om de inte räcker balanseras förlusten mot Riksbankens dispositionsfond. Över tiden kommer värdet på reserveringarna att variera. Eftersom dessa värdetförändringar direkt balanseras av motsvarande förändringar i guld- och valutareservens värde, sker en automatisk anpassning mellan balansräkningens skuld- och tillgångssida.

5 Fonderingsförslag och årets vinstdisposition

Mot bakgrund av ovanstående föreslås 10 miljarder kronor omföras som grundkapital för att finansiera Riksbankens driftskostnader; 25–45 miljarder kronor omföras till en särskild fond för täckning av förluster och 55 miljarder kronor omföras till fonder för realiserade vinster. Detta motsvarar avsättningar för totalt 90–110 miljarder kronor. Fortsättningsvis är det rimligt att säkra beloppen som avsatts för att bära driftskostnader och för att täcka förluster till följd av nödkrediter. Det naturligaste är att relatera denna uppräknings till hur storleken på svensk ekonomi utvecklas.

Vinsten för år 2001, efter det att valutakurseffekten räknats bort, beräknas uppgå till 7,3 miljarder kronor, enligt gällande vinstdispositionsriktlinjer. Med de behov av avsättningar som diskuterats ovan skulle det finnas ett utrymme att under innevarande år dela ut ytterligare 0–20 miljarder kronor, utöver den beräknade vinsten. Storleken på det belopp som delas ut kommer att få återverkningar på Riksbankens finansiella ställning och i förlängningen på möjligheten att klara förluster i samband med givande av nödkrediter. Skall den nuvarande beredskapen upprätthållas bör ingen extra utdelning göras.

Med det fonderingsförslag som grovt presenterats ovan kan fortsättningsvis 100 % av vinsten delas ut, efter avsättning för värdesäkring av det egna kapitalet samt övriga avsättningar. Enligt denna princip skulle vinsten för 2001 uppgå till 7,7 miljarder kronor. Den nuvarande metoden för att utjämna utdelningarna till staten (baserat på ett femårigt genomsnitt) kan givetvis användas med den nu föreslagna vinstdispositionsmodellen om statsmakterna så önskar.

6 Behov av lagreglering

De redovisningsförändringar som föreslås ovan nödvändiggör inte i sig en förändring av riksbankslagen. Sådana förändringar torde endast behövas om grund- eller reservfondens storlek skall ändras. För tydlighetens skull vore det dock önskvärt att de 10 miljarder kronor som föreslås avsätts för att täcka driftskostnaderna placeras i grund- eller reservfonden.

En ändring av lagen kan vara motiverad avseende de övriga avsättningar som föreslås. Dessa lagändringar är i allt väsentligt i linje med EG-fördraget

och blir därmed nödvändiga vid ett eventuellt framtida EMU-medlemskap. En särskild paragraf bör även införas i riksbankslagen. Denna innebär att utdelningar till staten inte får göras om de skulle innebära att inte den eftersträvarvärda nivån på det egna kapitalet upprätthålls. Detta skulle bidra till att skapa förutsägbarhet i besluten om vinstdispositionen samt undanröja eventuella tvivel på bankens förmåga att utföra sina lagreglerade uppgifter.

Lagförslagen och förändringen av avsättnings- och vinstdispositionsprinciperna bör genomföras så att de kan tillämpas på Riksbankens bokslut och vinstdisposition för år 2002.

7 Förslag till beslut

Direktionen föreslås besluta att:

- ställa sig bakom innehållet i denna promemoria samt att
- överlämna promemorian till fullmäktige.